

Tilburg University

Legitimiteit en legitimering van de strafrechtspleging

Fijnaut, C.J.C.F.

Published in:

Justitiële verkenningen: Documentatieblad van het Ministerie van Justitie

Publication date:

1990

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):

Fijnaut, C. J. C. F. (1990). Legitimiteit en legitimering van de strafrechtspleging. *Justitiële verkenningen: Documentatieblad van het Ministerie van Justitie*, 16(1), 44-55.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Legitimiteit en legitimering van de strafrechtspleging

prof. dr. C.J.C.F. Fijnaut*

Inleiding

Dat ik de uitnodiging om op deze verjaardag te spreken dankbaar heb aanvaard, moet niet alleen worden opgevat als een blijk van innige sympathie voor het belangrijke zusterschrift van *Delikt en Delinkwent* dat *Justitiële Verkenningen* in de voorbije jaren ontegenzeggelijk is geworden. Ik ben er ook graag op ingegaan omdat het onderwerp van deze samenvatting: het maatschappelijk draagvlak van het strafrecht in de jaren negentig, mij ten zeerste aanspreekt. En ik zal u direct zeggen waarom: omdat mij meer en meer het gevoel is bekropen dat de criminele politiek die in de voorbije jaren is gevoerd en – gelet op de recente verkiezingsprogramma's, regeringsverklaringen enzovoort – in de komende jaren onverdroten zal worden voortgezet, in wezen meer is bedoeld om de ideële geloofwaardigheid van de strafrechtspleging op te vijzelen, dan om via dit systeem de misdaad meer effectief te bestrijden, beter te beheersen.

U zult begrijpen dat wat ik hierna te berde zal brengen, neerkomt op een poging om deze 'gevoelige' these uit te werken en aannemelijk te maken. Hiertoe zal ik eerst iets in het algemeen zeggen over de legitimiteit van de strafrechtspleging. En vervolgens zal ik aangeven hoe het komt dat ik het beleid dat op basis van het beleidsplan *Samenleving en Criminaliteit* is gevoerd, in toenemende mate ben gaan zien als een strategie om de legitimiteit van dit op de toepassing van straf gerichte stelsel te versterken, te vergroten. Maar vanzelfsprekend laat ik het hier niet bij. Want op de derde plaats zal ik het natuurlijk hebben over het maatschappelijk draagvlak van de strafrechts-

* De auteur is Hoogleraar Criminologie en Strafrechtswetenschap aan de Katholieke Universiteit Leuven en de Erasmusuniversiteit Rotterdam.

pleging in de jaren negentig wanneer de huidige criminele politiek dan onverkort wordt volgehouden.

Alvorens van wal te steken, wil ik nog één opmerking maken. En wel deze: dat ik me niet verplicht voel om met duizend en één noten te verantwoorden wat ik beweert, maar dat ik me vrij voel om gewoon te zeggen wat ik zoal denk. Het is misschien niet nodig om deze opmerking op een symposium te maken maar geheel overbodig is zij wellicht ook niet.

De legitimiteit van de strafrechtspleging

Ruim twee jaar geleden heeft G. van de Wal voor een symposium van het tijdschrift *Rechtstheorie en Rechtsfilosofie* een uitvoerig pre-advies geschreven over 'recht en criminaliteit'. Ik memoreer dit hier uitdrukkelijk omdat ik me concreet op dit exposé beroep om de uitgangspunten van mijn betoog over de legitimiteit van de strafrechtspleging zo klaar en duidelijk mogelijk aan de orde te stellen.

Mijn eerste vertrekpunt is inderdaad ook dat het in legitimiteitskwestie ten diepste altijd gaat om de juistheid van een samenlevingsorde als geheel en in het bijzonder om die van haar fundamenteën, dat wil zeggen de hele voorstellingswereld waarop deze berust. Op de tweede plaats ben ik met hem – en met velen voor ons van mening dat in de sfeer van het recht de legitimiteitsproblematiek op twee, weliswaar nauw verweven maar toch te onderscheiden manieren speelt. Enerzijds immers maakt het recht deel uit van de sociale werkelijkheid, creëert en handhaaft het daar een vorm van sociale orde. Anderzijds belichaamt het in termen van rechtszekerheid en gerechtigheid bepaalde maatschappelijke idealen. En dit betekent dat zowel wanneer een effectieve, op machtsaanwending berustende rechtelijke handhaving van een orde van samenleven teloor gaat, als wanneer een maatschappelijke orde los komt te staan van de bedoelde idealen, niet enkel de geloofwaardigheid van het recht maar met haar die van de hele orde die het schraagt, op het spel komt te staan.

Of we in Nederland metterdaad in deze situatie zijn beland, is voor G. van de Wal niet direct een vraag maar meer een gegeven. Aan de hand van fragmenten uit discussies over het strafrechtelijk systeem, over het defensiebeleid, over de abortuswetgeving en andere meent hij namelijk dat er inderdaad van een legiti-

teitsprobleem sprake is. Dit probleem heeft volgens hem – zeker in de sfeer van het strafrecht – te maken met het gebrekkig functioneren van de strafrechtspleging, intern en extern, maar het spitst zich naar zijn opvatting toe op het ideële moment van het recht en wel op de materiële gerechtigheidsbeginselen, op de inhoudelijke invulling van de orde dus: groeperingen in de samenleving vervreemden van de rechtsorde of wenden zich er zelfs geheel van af, doordat zij grondbeginselen waarop die orde rust niet kunnen onderschrijven en daardoor ook het recht niet meer als recht, hun recht, kunnen herkennen.

Deze wat pessimistische filosofische balans van wat er in de sfeer van 'recht en samenleving' aan het gebeuren is, verdraagt zich op het eerste gezicht vrij goed met de balans die ik als uitgangstelling heb geformuleerd. Hierin zit immers toch de gedachte verscholen dat het de regering in de voorbije jaren meer om de ideële geloofwaardigheid dan om de materiële effectiviteit van de strafrechtspleging te doen is geweest. Maar met deze oppervlakkige overeenkomst houdt wat mij betreft de gelijkenis tussen deze twee balansen echter op. Waarom? Vooral omdat ik geloof dat de criminele politiek die wordt gevoerd niet is bedoeld om 'vreemde' groeperingen in onze samenleving meer bij haar reilen en zeilen te betrekken. Maar ook omdat ik niet zo geloof dat op ideëel niveau de legitimiteit van de strafrechtspleging werkelijk een belangrijk probleem is.

Om dit laatste argument – op het eerste kom ik later terug – een serieuze basis te verschaffen wil ik in eerste orde beroep doen op diepgaande respectievelijk oppervlakkige studies met betrekking tot de representaties en opinies van mensen aangaande de strafrechtsbedeling. Met name het onderzoek van E. Rood-Pijpers heeft laten zien dat bij het overgrote deel van de mensen de strafrechtspleging een vaste plaats inneemt in hun voorstelling van deze samenleving en de rol van de overheid hierin. In geen van de betrokken representaties wordt dus de zin, het belang, de noodzaak van de strafrechtspleging meer of minder in twijfel getrokken; van een legitimiteitscrisis op dit niveau, dit ideële niveau, kan dus bezwaarlijk worden gesproken.

Dit diepte-beeld van de situatie hangt trouwens niet in de lucht. Het komt immers grosso modo overeen met de kiekjes die er in de voorbije jaren met behulp van publieke opinie-onderzoeken van zijn gemaakt.

Ik denk bijvoorbeeld aan het onderzoek van C.H.D. Steinmetz, A. Klijn en H.G. van Andel met betrekking tot de meningen van de Nederlandse bevolking over meer besteden aan dan wel bezuinigen op Justitie. In tweede orde mag in dit verband toch ook uitdrukkelijk worden gewezen op het feit dat – niet toevallig natuurlijk – veruit de meerderheid van de grote, middelgrote en kleine politieke partijen, sedert jaren al weer, zowat als één blok achter de strafrechtspleging staat. Zij proberen elkaar tegenwoordig zelfs de loef af te steken als het gaat om de verruiming van het budget van de instellingen die te zamen de ruggespraak van de strafrechtsbedeling vormen: politie, justitie en gevangeniswezen: alleen de reclassering komt er nog wat bekaaid vanaf, en ook, tot op zekere hoogte althans, de advocatuur.

Al was het maar om te voorkomen dat me vroeg of laat wordt verweten dat ik een te rooskleurig beeld ophang van de legitimiteit die de strafrechtsbedeling tegenwoordig geniet, wil ik aan het vorenstaande meteen toevoegen dat er, zoals ook duidelijk uit het onderzoek van E. Rood-Pijpers blijkt, bepaald wel zwijgzame minderheden zijn die niet, nog niet of niet langer geloven in onze strafrechtsbedeling. En ik weet niet of die, naar gemeenlijk wordt gedacht, alleen in linkse, radicaal-linkse zo men wil, kringen moeten worden gezocht. Ik geloof – op grond van wat ik bijvoorbeeld in de voorbije jaren zo in Rotterdam heb gezien en gehoord – dat zij ook gezocht kunnen worden in kringen van immigranten en van verarmde autochtone inwoners. Maar hoe verschillend deze minderheden ook mogen zijn, zij hebben natuurlijk gemeen dat zij hun ongelof in onze samenleving en haar strafrechtsbedeling niet of toch niet vlug, tot een politiek probleem kunnen maken. Ook niet wanneer ze hun toevlucht nemen tot allerhande demonstratieve acties: daar zijn die gewoonlijk te incidenteel en te specifiek voor.

Verder is het, dunkt me, belangrijk om er op te wijzen dat in ons land de ideële legitimiteit van de strafrechtspleging ook kan blijven heersen omdat er geen intellectuele 'voorhoedes' actief zijn die daar met gezag afbreuk aan doen, zouden kunnen doen. Zeker, links en rechts, ook in politieke zin, maken zich wel wat mensen, af en toe zelfs op luidruchtige wijze, sterk voor diepgaande hervormingen van de strafrechtspleging. Maar een grondige negatieve analyse van het bestaande systeem noch een coherent

en overtuigend alternatief ervoor hebben zij bij mijn weten ooit op tafel gelegd. Wat je er zo van leest is juist vaak nogal onsamenhangend, tegenstrijdig zelfs, oppervlakkig en fragmentair. Het haalt het in elk geval niet bij wat vrij radicale critici in bijvoorbeeld Engeland en Noord-Amerika, ook qua publicitaire allure en zo, de laatste jaren zoal hebben gewrocht. En zolang dit zo blijft hebben ze hier in Den Haag en elders natuurlijk niet echt iets te duchten van deze 'oppositie'. Voor een papieren tijger bijvoorbeeld hoef je toch niet bang te zijn!

Ja, maar zullen sommigen mij nu – in het verlengde van wat ik zoëven heb gezegd – wellicht tegenwerpen: onderschat je al bij al toch niet het corrosief effect dat het gebrek aan effectiviteit en efficiëntie van de strafrechtspleging heeft gehad op haar geloofwaardigheid in de ogen van diegenen waarvoor dit systeem, een integraal bestanddeel van hun mens- en maatschappijvisie is? Nee, ik denk van niet. Ik geloof namelijk met G. van der Wal dat dit tekort, of althans de publieke discussie erover, inderdaad zulk een effect heeft gehad. Maar de legitimiteit van de strafrechtspleging is er, zeker in ideële zin, naar mijn mening niet ernstig door aangetast. Integendeel, het heeft juist een beweging op gang gebracht, tenminste in de hand gewerkt, om de feitelijke werking van het systeem, intern en extern, te verbeteren en zo de algehele legitimiteit ervan te herstellen, op te vijzelen in elk geval. En deze conclusie brengt ons bij het volgende thema van deze voordracht: de legitimering van de strafrechtspleging via het beleidsplan *Samenleving en Criminaliteit*.

De legitimering van de strafrechtspleging

Dit beleidsplan zou inderdaad naar mijn mening beter 'Samenleving en strafrechtspleging' zijn genoemd. Want, kras, in bepaalde opzichten zeker te kras, gesteld is dit beleidsplan inderdaad niet gericht op bestrijding, beheersing van criminaliteit. Ja, het is er wel op gericht, maar slechts in zoverre deze strijd de vergroting, de versteviging van de legitimiteit van de strafrechtspleging bij de aanhang van de gevestigde grote partijen dient. Daarenboven zou het politicologisch gezien nogal naïef zijn om te denken dat het hier alleen om de politieke legitimiteit van de strafrechtspleging gaat. Naar mijn mening immers

kan *Samenleving en criminaliteit* ook worden gezien als het omhulsel van een strategie die de bestuurlijke legitimiteit van de strafrechtspleging, dus gewoon ook de sociale en materiële belangen van met name haar duidelijk justitiële segmenten, moest dienen.

Ter staving van de eerste bewering wil ik op de eerste plaats verwijzen naar de inhoud van het beleidsplan. Wie dit plan goed leest – ik bedoel wie niet alleen de ‘kostenplaatjes’ maar ook de uitgangspunten belangrijk vindt, en wie dit plan niet alleen op zichzelf beschouwt maar het ook plaatst in een historisch en comparatief perspectief – zal er op zijn minst drie punten uit halen die in dit verband erg belangrijk zijn. Het eerste punt is dat op verschillende plaatsen onomwonden wordt gesteld dat de geloofwaardigheid van de strafrechtspleging is aangetast en moet worden gerestaureerd; bij wie het geloof in de strafrechtspleging aan het tanen is, wordt niet gezegd, maar het ligt voor de hand dat de respectievelijke electorale achterbannen worden bedoeld. Het tweede punt is dat in dit plan criminaliteitsproblemen niet worden gedefinieerd, laat staan verklaard, in termen van deze samenleving, dat wil zeggen in termen van haar politieke, sociale, culturele en economische ontwikkelingen maar overwegend worden geduid in termen van persoonlijke keuzes, criminogene keuzes en repressieve acties. Het derde punt dat hier ‘logisch’ uit voortvloeit, is dat alle troeven worden gezet op justitiële en justitieel-gekleurde preventieve en repressieve controlemaatregelen.

Het zal wel duidelijk zijn dat er tussen deze drie punten een duidelijk verband bestaat: zowel de miskennis van de maatschappelijke inbedding van criminaliteit als de erkenning van de strafrechtspleging als bestrijdingsmiddel bij uitstek, sluiten helemaal aan bij de voorstellingen van misdaad en straf die leven in de achterbannen van de grote partijen. En niet alleen bij de representaties die daar hieromtrent leven, maar ook bij de kritische geluiden die juist in die kringen over de werking van de strafrechtspleging worden geventileerd. Met andere woorden: *Samenleving en criminaliteit* moest voor alles hun geloof in dit systeem versterken.

Hiermee wil ik niet gezegd hebben dat een aantal van de maatregelen die zijn genomen, niet nodig of niet nuttig zijn, zijn geweest. Met het oog op de beheersing van bepaalde criminaliteits- danwel veiligheidsproblemen. Als ik dit zou zeggen dan zou ik

regelrecht de ervaringen tegenspreken die ik samen met H. Moerland en J. uit Beijerse heb opgedaan in het project betreffende deze problemen op en rondom de Boulevard Zuid in Rotterdam. Maar ik blijf er bij dat die problemen niet centraal hebben gestaan in het beleid dat op basis van *Samenleving en criminaliteit* is gevoerd. Om die problemen ging het niet echt. Want was dit wel zo geweest dan zouden ze ook al in dat plan grondiger, maatschappelijker zijn geanalyseerd. Dan was men niet voorbijgegaan aan twee eeuwen (etiologische) criminologie, ook Nederlandse criminologie, van het boeiende boek van Henricus Calkoen *Verhandelingen over het voorkomen en straffen der misdaden*, via W.A. Bongers *Criminalité et conditions économiques* tot de losse geschriften die R. Jongman in de voorbije jaren het licht heeft doen zien.

Overigens ligt – en hiermee neem ik vast een voorschot op de toekomst – in wat ik zoëven heb gezegd, besloten dat het dus nogal irreal zou zijn om met het oog op het beleid in de komende jaren de criminele politiek van de laatste jaren alleen te evalueren in termen van effectiviteit en efficiëntie inzake de beheersing, de bestrijding van criminaliteit en onveiligheid(sgevoelens). Zeker zo belangrijk, zo niet belangrijker is het om de effecten van deze politiek op de ideële geloofwaardigheid van de strafrechtspleging te evalueren. De versterking van deze geloofwaardigheid was er immers de centrale, dominante doelstelling van. En in het verlengde van deze opmerking ligt die dat bij de evaluatie van het beleidsplan ook zorgvuldig zou moeten worden gekeken naar de wijze waarop al de instellingen die bij de verwezenlijking van dit plan betrokken zijn geweest – departementen, Openbaar Ministerie, lokale besturen, belangenverenigingen als de VNG, de universiteiten en particuliere onderzoeksbureaus bijvoorbeeld – in deze daadwerkelijk hebben gefunctioneerd. Immers op deze wijze kan er enige duidelijkheid worden verschaft met betrekking tot de vraag in hoeverre de meer verborgen doelstelling van het onderhavige plan: de bestuurlijke legitimering van de strafrechtspleging, in het bijzonder van haar justitiële segmenten, is bereikt.

Maar, zullen sommigen onder u zeker opmerken: wie zegt dat deze doelstelling de plannenmakers werkelijk voor ogen heeft gestaan. En als ik dan zeg: 'ik zeg dat', dan zullen die 'sommigen' weer met recht

en reden zeggen: 'op grond waarvan zeg je dat'. En dan moet ik inderdaad zeggen dat ik niet over zogenaamde harde bewijzen voor deze stelling beschik. Ze is 'slechts' gebaseerd op de combinatie van enkele gegevens. Versmolten tot een redenering ziet het resultaat van hun bewerking er evenwel als volgt uit.

Sinds de jaren zestig is er, nu eens meer dan eens minder, sprake geweest van een justitiële crisis. In deze crisis waren in het bijzonder de politie en het Openbaar Ministerie, maar verder bij tijd en wijle zeker ook de zittende magistratuur en het gevangeniswezen betrokken. Deze crisis had bepaald een externe, maatschappelijke kant: de gebrekkige afstemming van de repressieve, justitiële reacties op 'criminele' en andere gebeurtenissen en ontwikkelingen in de samenleving. Maar ze had tezelfdertijd ook een interne openbaar-bestuurlijke kant: de geïsoleerde positie van Justitie, in het bijzonder het Ministerie van Justitie, zijn buitendiensten en het Openbaar Ministerie ten overstaan van de politie, met name de gemeentepolitie, het lokale bestuur en andere departementen: Binnenlandse Zaken, Economische Zaken, Sociale Zaken, enzovoort.

Een positie die ten dele zeker het gevolg was van 'tekorten' in de formele positionering van Justitie in het globale staatsbestel maar die ten dele bepaald ook voortvloeide uit 'tekorten' in de geloofwaardigheid van Justitie bij andere bestuurlijke instellingen en diensten. Hoe dan ook, in elk geval een positie die een adequate 'justitiële' aanpak van de bedoelde maatschappelijke problemen ernstig bemoeilijkte.

En nu komt mijn redenering erop neer dat *Samenleving en criminaliteit* eigenlijk ook een poging is geweest om deze moeilijkheid te overwinnen. Niet zozeer natuurlijk door naar verhouding fors te investeren in de verschillende organen van de strafrechtspleging; dit was slechts een van de voorwaarden om de poging te doen lukken. Maar wel door het Ministerie van Justitie niet alleen verantwoordelijk te stellen voor de repressieve maar ook voor de preventieve criminaliteitsbestrijding. En voorts door het Openbaar Ministerie niet alleen te bombarderen tot de operationele spil waaromheen de hele strafrechtspleging moet draaien maar ook tot partner van bestuur en politie in de preventieve criminaliteitsbestrijding. Want op grond van deze nieuwe taak- en rolverdeling heeft Justitie haar isolement kunnen

doorbreken en zich op alle niveaus en in alle sectoren van het overheidsapparaat toegang verschaft. En dus is inderdaad ook de vraag gewettigd in hoeverre door deze manoeuvres de bestuurlijke legitimiteit van de strafrechtspleging, van Justitie, is versterkt, of, dit kan ook, in hoeverre zij verder is verzwakt omdat de bedoelde operaties contraproductief hebben gewerkt.

De strafrechtspleging tussen legitimiteit en legitimering

Deze laatste, wellicht wat naargeestige opmerking, brengt me tenslotte bij het derde thema van deze voordracht: het maatschappelijk draagvlak van het strafrecht, de strafrechtspleging, in de jaren negentig. Ik sluit namelijk inderdaad niet uit dat de poging die de voorbije jaren is gedaan om de legitimiteit van de strafrechtspleging, politiek en bestuurlijk, te versterken, inderdaad het tegendeel heeft teweeggebracht. Dat met andere woorden de verwachtingen die door deze poging zelf ten aanzien van de strafrechtspleging zijn opgewekt, in de ogen van de doelgroepen niet, of toch niet voldoende, zijn beantwoord; dat de beloften die expliciet en impliciet zijn gedaan in hun ogen onvoldoende zijn ingelost. Waarom ik de kans dat zich een dergelijke ontwikkeling voordoet, niet gering schat – meer kan ik ook niet – is natuurlijk niet alleen gebaseerd op de herhaalde uitlatingen van bijvoorbeeld de hoofdcommissaris van politie te Amsterdam waarin hij de strafrechtspleging zo ongeveer kenschetst als een doodlopende weg. Hoewel de draagwijdte van zulke recht uit het hart van de praktijk komende kreten niet moet worden onderschat, denk ik.

Maar er zijn twee andere, meer abstracte argumenten waarop ik mijn kansberekening baseer. Het eerste argument is dat de recente programma's van de (meeste) politieke partijen en in hun verlengde de verklaringen van de regering zelf – onbedoeld neem ik aan – al aangeven dat *Samenleving en criminaliteit* ondanks 'alles' niet of toch niet voldoende heeft geholpen. Waarom worden hierin anders zoveel nieuwe inspanningen, nieuwe investeringen nodig geacht, toegezegd. Overigens opnieuw zonder dat wordt aangegeven welke effecten van dit verlengde offensief op de objectieve en subjectieve problemen in de sfeer van criminaliteit en criminaliteitsbe-

heersing mogen worden verwacht. En dan vraag ik me inderdaad, terecht denk ik, af of men door dit herhaald opschroeven van de verwachtingen ten opzichte van de strafrechtspleging in feite niet ook bezig is legitimiteitsproblemen te creëren, juist ook in de kring van degenen die duidelijk geloven in de strafrechtspleging.

Het tweede, complementair aan het eerste, argument is dat, naar mijn mening althans, in het geplande beleid opnieuw de meeste troeven worden gezet op justitiële en parajustitiële preventieve en repressieve controlemaatregelen – men raadplege voor de aardigheid maar eens de catalogoog in het CDA-programma – en dus weer wordt voorbijgegaan aan de – ik geef het direct toe: lang niet altijd zo duidelijke, zo kwantificeerbare – samenhang van de hier bedoelde problemen met sociale, economische, politieke en culturele ontwikkelingen, met name in de grote steden. Maar ook al is die samenhang niet zo duidelijk, dit neemt niet weg dat het volgens mij toch tamelijk naïef is om te veronderstellen dat een verhoogde, versnelde werking van de strafrechtspleging de machtige werking van deze algemene ontwikkelingen kan overvleugelen. De plannenmakers zouden, denk ik, toch eens wat vaker uit hun ivoren toren moeten klauteren en bijvoorbeeld eens intensief gaan bekijken hoe ingewikkeld en duurzaam de criminaliteitsproblematiek in oudere stadsbuurten is.

De implicatie van wat zoëven naar voren is gebracht, is niet dat het draagvlak van het strafrecht in de jaren negentig in een hellend vlak verkeert; daarvoor is de ideële legitimiteit van de strafrechtspleging in ons land gewoon te omvangrijk en te hecht. Wel ligt erin besloten dat het, ook in deze jaren, geen erg stabiel vlak zal zijn. En verder dat, wie het wil stabiliseren en wellicht zelfs wil vergroten, de criminele politiek voor deze jaren over een wat andere boeg moet gooien.

Op de eerste plaats denk ik hierbij, met een zinspeling op een bekend leerboek, aan matiging van het strafrecht, in woord en daad. Hiermee bedoel ik allereerst dat in de politiek, in het beleid, minder pretentius met het strafrecht moet worden omgesprongen: met open oog voor zijn beperkingen en dysfuncties. Voorts wil ik hiermee zeggen dat de hantering van strafrecht meer exclusief zou moeten worden, dat wil zeggen meer zou moeten worden beperkt tot die – vanzelfsprekend belangrijke –

problemen of deelproblemen waarvan beheersing zonder dwang en straf zowat uitgesloten is. Voor het overige zou vooral langs andere, bestuurlijke wegen naar oplossingen moeten worden gezocht. Mag ik een actueel, sprekend voorbeeld hiervan geven? In bepaalde kringen leeft sterk de gedachte dat de illegale casino's en de daarbij behorende (georganiseerde) criminaliteit langs strafrechtelijke weg de kop in moeten worden gedrukt. In de Verenigde Staten, uitgerekend in de staat Nevada, heb ik enkele maanden geleden echter geleerd dat, als het legale casinowezen hier te lande niet heel anders wordt georganiseerd, een strafrechtelijke aanpak van het illegale casinowezen niet zo zinvol is.

Op de tweede plaats denk ik bij een andere criminele politiek aan een politiek waarin de idee dat criminaliteit slechts de resultante is van kansen, keuzes en controles wordt losgelaten, of althans in een ruimer maatschappelijk kader wordt geplaatst. Vanzelfsprekend, ik besef dat zulk een geestverruimende aanpak niet alleen populaire bezwaren in de geitenwollensokkensfeer ontmoet maar ook niet rijmt met de partijpolitieke ideologieën van het moment omtrent de verhouding tussen samenleving, staat en burger. Andere kanten van het verhaal zijn echter dat een dergelijke benadering meer aansluit bij de realiteit van de onderhavige problemen en zodoende óók de geloofwaardigheid van de strafrechtpleging, in de mate dat ze dan nog voor de beheersing van die problemen of onderdelen ervan wordt ingeschakeld, ten goede kan komen, mogelijk zelfs bij mensen die nooit fiducia in dit stelsel hebben gehad dan wel die gaandeweg hebben verloren. Een belangrijk aanzet in deze richting kan de groeiende samenwerking tussen de algemene en de bijzondere politiediensten ter beheersing van allerlei min of meer georganiseerde vormen van economisch wangedrag, milieucriminaliteit en dergelijke worden: in zulke samenwerking kan de repressieve justitie immers worden vervlochten in het preventief bestuur. Een ander hoopgevend teken zou zijn dat de plaatselijke besturen worden verheven tot de spilfiguren in de preventieve criminaliteitsbeheersing.

Tot besluit van deze lezing zou ik me haast willen verontschuldigen voor alles wat ik naar voren heb gebracht. Immers, de legitimiteit en de legitimering van de strafrechtspleging zijn kwesties die in een paar

kwartier niet kunnen worden afgehandeld. Daarenboven is het natuurlijk zo dat deze problemen niet de enige zijn waarmee bij het voeren van beleid op het vlak van het strafrecht en de strafrechtspleging rekening moet worden gehouden. En tenslotte zijn wetenschappers vanzelfsprekend geen mensen die om bepaalde, duistere, redenen beter koffiedik kunnen kijken dan andere stervelingen. Maar, zoals u heeft gehoord, ik heb mijn gène overwonnen, heb me vermand. Ik moest in dit culinaire feestpaleis toch 'alleen maar' een soort van tafelspeech houden?

Literatuur

- Currie, E.**
Confronting crime: an american challenge
New York, Pantheon Books, 1985
- Dahrendorf, R.**
Law and order
Stevens & sons, 1985
- Fijnaut, C.**
Van justitiële politiek naar criminele politiek
In: G.C.J.J. van den Bergh e.a., Overheid en criminaliteit. Nijmegen, Faculteit der Rechtsgeleerdheid, 1988, pp. 46-52
- Hart, A.C. 't**
Criminal law policy in the Netherlands
In: J.J.M. van Dijk, Ch. Haffmans, e.a. (red.), Criminal law in action: an overview of current issues in Western societies. Arnhem, Gouda Quint, 1986, pp. 73-99
- King, M.**
Social crime prevention à la Thatcher
The Howard journal, 28e jrg, nr. 4, 1989, pp. 291-312
- Lipschits, I.**
Verkiezingsprogramma's 1989
's-Gravenhage, SDU Uitgeverij, 1989
- Rood-Pijpers, E.**
Mensen over misdaad en straf
Arnhem, Gouda Quint, 1988
- Samenleving**
Samenleving en criminaliteit; een beleidsplan voor de komende jaren
's-Gravenhage, Ministerie van Justitie, 1985
- Steinmetz, C.H.D., A. Klein e.a.**
Meer besteden aan Justitie of bezuinigen? Meningen van de Nederlandse bevolking
Justitiële Verkenningen, nr. 1, 1984, pp. 103-123
- Swaaningen, R. van**
De Bajes-bezetenheid van justitie en het weerwerk van de Coornhert Liga
Proces, nr. 9, 1989, pp. 248-257
- Terrill, R.J.**
Margaret Thatcher's law and order agenda
The American Journal of Comparative Law, 37e jrg., 1989, pp. 429-456
- Wal, G. van der**
Recht en legitimiteit; een rechtsfilosofische beschouwing
In: E.H.L. Brugmans en J.L.M. Elders (red.), Recht en legitimiteit. Zwolle, W.E.J. Tjeenk Willink, 1987, pp. 97-124
- Wilson, J.Q.**
Thinking about crime
New York, Vintage Books, 1985 (revised edition)